

УДК 94:323.12(477)”192/193”

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.11>

**«ХОРОШІ РУСЬКІ» ЯК ВИКЛИК УКРАЇНСЬКОМУ ОБРАЗУ:
КРИТИКА РОСІЙСЬКОГО ЛІБЕРАЛЬНОГО ДИСКУРСУ НА СТОРІНКАХ
ТИЖНЕВИКА «ТРИЗУБ» (1920–1930-І РОКИ)**

Карабардін Андрій,*аспірант кафедри історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ORCID ID: 0009-0008-9545-5900

У статті розглядається критика російського ліберального дискурсу на сторінках українського еміграційного тижневика «Тризуб», який видавався в Парижі в період з 1925 по 1940 рік і вважався основним інформаційним органом УНР в екзилі в ті роки. Особлива роль присвячується його ролі у формуванні іміджу української нації в умовах бездержавного існування. Дослідження зосереджено на тому, як автори журналу протистояли російським ліберальним наративам, які заперечували українську суб'єктність, та як ця боротьба сприяла утвердженню образу України як гідної, культурно зрілої та відокремленої нації. Через аналіз чотирьох ключових тактик російських лібералів – ігнорування українського питання, визнання культурної самотності з прив'язкою до «російського цілого», позиціонування як союзників і демонстрація удаваної нейтральності – розкривається їхня імперська сутність. Натомість автори «Тризубу», використовуючи факти, іронію й історичні аргументи, викривали маніпулятивність цих стратегій, демонструючи, що російський лібералізм часто приховує колоніальну зверхність. Дослідження також установлює паралелі із сучасними «хорошими руськими», які відтворюють подібні патерни, уникаючи визнання української суб'єктності.

Висновки статті наголошують, що таке протистояння імперським наративам не лише викривало справжню суть російських лібералів, а й водночас створювало модель антиколоніального дискурсу, який актуальний і сьогодні. Українська еміграційна преса так формувала позитивний імідж нації, доводячи її право на державність і міжнародне визнання. Сучасна боротьба з подібними елементами вимагає подібної пильності: лише повний розрив з імперськими ілюзіями й визнання української суб'єктності може забезпечити перемогу в інформаційній війні. Спадщина журналу «Тризуб» у цьому сенсі є дороговказом для сучасної України, нагадуючи про необхідність послідовної боротьби за власний голос і місце в історії.

Ключові слова: журнал «Тризуб», українська еміграція, імідж нації, українська суб'єктність, російський ліберальний дискурс, імперське мислення.

Karabardin Andrii. “Good russians” as a challenge to the Ukrainian image: criticism of russian liberal discourse in the weekly magazine “Tryzub” (1920–1930s)

The article examines criticism of Russian liberal discourse in the pages of the Ukrainian emigre weekly “Tryzub”, which was published in Paris from 1925 to 1940 and was considered the main information organ of the Ukrainian People's Republic in exile during those years. Particular attention is paid to its role in shaping the image of the Ukrainian nation in the context of stateless existence. The study focuses on how the authors of the magazine opposed Russian liberal narratives that denied Ukrainian subjectivity and how this struggle contributed to the establishment of Ukraine's image as a dignified, culturally mature, and separate nation. Through an analysis of four key tactics used by Russian liberals – ignoring the Ukrainian question, recognizing cultural identity with reference to the “Russian whole,” positioning themselves as allies, and demonstrating feigned neutrality – their imperial essence is revealed. Instead, the authors of Trident, using facts, irony, and historical arguments, exposed the manipulative nature of these strategies, demonstrating that Russian liberalism often conceals colonial superiority. The study also draws parallels with today's “good Russians,” who reproduce similar patterns, avoiding recognition of Ukrainian subjectivity.

The article concludes that such opposition to imperial narratives not only exposed the true nature of Russian liberals, but also created a model of anti-colonial discourse that is still relevant today. The Ukrainian emigre press thus shaped a positive image of the nation, proving its right to statehood and international recognition. The modern struggle against similar elements requires similar vigilance: only a complete break with imperial illusions and recognition of Ukrainian subjectivity can ensure victory in the information war. In this sense, the legacy of the magazine “Tryzub” serves as a guide for modern Ukraine, reminding us of the need to consistently fight for our own voice and place in history.

Key words: magazine “Tryzub”, Ukrainian emigration, national image, Ukrainian subjectivity, Russian liberal discourse, imperial thinking.

Ідея про так званих «хороших руських» – культурних, ліберальних, антипутінських та антивоєнних росіян – стала однією з моральних проблем сучасної міжнародної політики та публічного дискурсу. Такі люди й діячі, попри задекларований гуманізм, нерідко продовжують традиції імперського

мислення, заперечуючи українську суб'єктність. Навіть під час повномасштабної та агресивної війни вони зводять трагедії до «общей бедж» або ж виступають захисниками «русской культуры». Усе це не нове явище, а частина довгої історії так званої російської ліберальної полеміки, яка, як і 100 років тому, у міжвоєнний період, не лише не підтримала ідею українського визвольного руху, а й продовжила маргіналізацію ідеї української державності.

Журнал послідовно викривав нещирість таких діячів, не просто організовуючи полеміку, а додатково ще демонструючи альтернативний образ української нації – як гідної, культурно спроможної та історично виправданої суб'єктної політичної спільноти. Переосмислення таких дискусій у світлі сучасних подій допомагає краще зрозуміти, чому українці сьогодні знову стикаються з тими самими формами заперечення, адаптованими до реалій сучасності.

Журнал «Тризуб» нині досліджений науковцями з різних векторів: як джерело життя й діяльності Симона Петлюри в його паризький період (С. Литвин, В. Сергійчук), як дані для вивчення діяльності УНР в екзилі (О. Маврін, В. Яблонський), як приклад діяльності, функціонування й поширення видання (А. Тимошик-Сударикова), як матеріал для дослідження сприйняття української нації в міжвоєнний період (Т. Сергійчук), як джерело дослідження соціально-економічних процесів і повсякдення життя в УРСР та осередків української еміграції тощо (В. Власенко, В. Голубко, О. Вовк, А. Карабардін) тощо. Проте тижневик як база матеріалів полеміки української еміграції з російським ліберальним дискурсом у контексті формування іміджу української нації в міжвоєнний період не є дослідженим аспектом і, на нашу думку, має нереалізований потенціал.

Метою статті є окреслення імперських ідей російських лібералістів та аналіз аргументів, якими автори тижневика «Тризуб» спростовували російський ліберальний дискурс, розкривали імперську сутність його тактик, і демонстрація того, як критика таких наративів сприяла формуванню іміджу України як гідної та суб'єктної нації в умовах бездержавного існування.

У міжвоєнний період, після поразки в національно-визвольних змаганнях 1917–1921 років, українська еміграція опинилася в складних умовах, борючись за збереження національної ідентичності й ідеї державності в різних куточках світу. Тижневик «Тризуб», який був заснований у Парижі Симоном Петлюрою та його прибічниками в 1925 році, став важливим майданчиком для інформаційної боротьби за збереження й поширення української нації. Його автори – відомі діячі національно-визвольних змагань, представники уряду УНР в екзилі, науковці та громадські діячі, у свою чергу, постали перед викликом протистояння не лише більшовицькій пропаганді, а й впливу російських емігрантів. Російська еміграція, яка після революційних подій у своїй країні осіла в європейських країнах, намагалася зберегти ідею «єдиной россии» й часто розглядала Україну як регіональний елемент імперії. На сторінках журналу «Тризуб» ми можемо простежити різні тактики російського ліберального дискурсу й те, як критика таких підходів, у свою чергу, підкреслювала право української нації на власну державність та існування.

По-перше, однією з ключових тактик «хороших руських» було відверте ігнорування українського питання. Російські ліберали нерідко уникали прямої дискусії про Україну, зводячи її до другорядного чинника в загальноросійських проблемах. Така мовчанка мала подвійний ефект: з одного боку, вона «знімала з порядку денного» вимогу української державності, а з іншого – створювала ілюзію, що Україна не є самостійним суб'єктом міжнародної політики.

Наприклад, у статті Модеста Левицького «Політичне шулерство» критикувався російський ліберальний дискурс, який ігнорував український фактор у єврейському питанні. М. Левицький аналізував полеміку в емігрантській пресі, де російські автори оперували «росією» та «югом россии», викреслюючи Україну як самостійну реальність і трактуючи її як простір для колонізації. Автор викриває маніпуляції статистикою (наприклад, ігнорування українського контексту, де єврейські господарства становлять 3%, а не 0,25%), обурюється витісненням українських селян (237 тис. заяв на переселення через земельну скруту) та акцентує на ролі євреїв у державних органах. М. Левицький у висновку називає це «політичним шулерством», де гуманітарні аргументи маскують імперське мислення, нівелюючи наратив через висвітлення української перспективи [6, с. 18–19].

Подібна критика ігнорування відбувається й у статті Олександра Шульгина «Дві тези: до російської дискусії в українській справі». Сама публікація присвячена критиці російської дискусії щодо української незалежності. У ній автор аналізує позиції російських інтелектуалів і політиків, таких як Мякотин, Мілюков, Струве, Василь Шульгин та інші, у контексті можливих змін у радянській росії. О. Шульгин аргументує, що російська впертість щодо української справи призводить до руїни самої росії, наводячи історичні приклади: «Чому сталася в Петербурзі міністерська криза в початку липня 1917 р.? Тому що кадети уперлися і не хотіли йти на угоду з Центральною Радою... Чому Керенському ні на кого було

спертися в час большевицької революції? Тому що він не зумів піти разом з українськими та іншими національними елементами, які серйозно готові були тоді боротися проти большевиків...». Автор підкреслює, що нинішня дискусія може призвести до нового краху, оскільки росіяни нехтують реальністю українського руху.

Російський ліберальний дискурс у статті описується через позиції Мілюкова й Мякотина, які визнають український народ окремою слов'янською нацією з історичними аналогіями до інших європейських рухів, але заперечують його право на повну державність, уважаючи це «історично невідповідним» ґрунтом. О. Шульгин зазначає: «...ці росіяне ніяк не зможуть зрозуміти того, що коли народ є дійсно свідомий себе, він мусить рано чи пізно прагнути своєї державности». Тим самим автор підкреслює, що ліберали бачать у державності загрозу для єдності, але ігнорують неминучість цього прагнення для великої нації з «впертим характером і працездатністю».

О. Шульгин нівелює цей наратив, протиставляючи йому реальність українського культурного й національного відродження, яке вже нестримне, й історичні наслідки для росії. О. Шульгин порівнює ліберальну тезу з консервативною (Струве-Василь Шульгин), називаючи обидві нереальними: «Не реальна думка останніх – утримати велику націю, яку вони самі майже визнали, на пів дороги до здійснення своїх ідеалів», і наводить докази української суб'єктності, як-от: Академію наук, літературу та міжнародне визнання: «... українська національна окремішність здобула собі міцне визнання». Він підсумовує, що такі росіяни «стали поза історією» й не впливатимуть на майбутнє, готуючи українців до «миру чи війни», тим самим нівелюючи ліберальний дискурс як відірваний від життя та приречений на провал [22, с. 4–7].

Нарешті, у цьому аспекті ігнорування досягає абсурду в сатиричному висміюванні російських претензій на українську ідентичність. У статті «За Русь святу» П. Шандрук висміює брошуру Ліги російських офіцерів, видану в Белграді в 1937 році, яка ігнорує українську історію, зараховуючи українців до «російської еміграції» під гаслом «За веру, царя и отечество». Брошура пропонує об'єднання під керівництвом Ліги з її головою Володимиром Гринем як «гетьманом» (Гринь вважає себе потомком Грицька Чорного), попри його мінімальний військовий досвід. У свою чергу, це товариство заперечує український сепаратизм, приписуючи національні кольори «даруванню» австрійського імператора Франца Йосифа.

П. Шандрук називає претензії Гриня «глупотою», підкреслюючи, що українці обирають лідерів рівня Дорошенка, Мазепи чи Петлюри. Він спростовує можливість об'єднання під російським прапором, наголошуючи на згуртованості української еміграції та її власному лідерстві, викриваючи абсурдність і відірваність російських наративів від реальності: «Нехай всі, хто читав цей пашквіль, знають, що еміграція українська об'єднана і з певністю на съезде освобождения родины не буде, а Україна Вождя має» [21, с. 14–17].

По-друге, інша тактика полягала в тому, щоб визнавати культурну чи етнографічну самотність українців, але жорстко прив'язувати її до «єдиного російського цілого». В емігрантських текстах лібералів і видавців часто звучала думка, що українська мова й традиції – лише «регіональний відтінок» великої російської культури. Цей аспект важливий тим, що він виявляє глибинний колоніальний підхід: під прикриттям ліберальної толерантності утверджувалося заперечення політичної суб'єктності України.

Зокрема, у статті «Нерви не витримують» висміювалася й розкривалася суперечливість російського ліберального дискурсу щодо українського питання, який представив у Празі колишній міністр Тимчасового уряду С. Прокопович. Автор підкреслює, що російських інтелектуалів «питання українське» переслідує та доводить до нервового напруження: «Виглядає це справді так, ніби це питання... не дає спокійно спати й дихати бідним росіянам». Ліберальна аргументація С. Прокоповича будується на економічних «законах» і застарілих переписах 1897 року, щоб довести безплідність українізації та «природність» російської мови як єдиного засобу національно-економічного розвитку. Проте, як підкреслює автор, ці аргументи штучні та позбавлені актуальності: «Аргументи занадто натягнені, для доказів їх треба було-б діставати матеріал, свіжий, живий і актуальний, а йому вже слава Богу аж 30 років...».

Російський ліберальний дискурс у викладі Прокоповича проявляється в кількох ключових тезах: 1) українці «не мають пролетаріату», отже, не можуть бути модерною нацією; 2) Донбас і Новоросія «не є українськими»; 3) російська мова – «як залізниця», необхідна для індустріального розвитку; 4) українізація – «безплідне перманентне явище». Автор статті демонструє хибність цих тверджень: наводить приклад високого рівня освіти українців, підкреслює ігнорування Прокоповичем реальних процесів індустріалізації та міграції в Україні, а також реалії політики більшовиків, які свідомо переселяли росіян до Донбасу для денационалізації. Тож усі ці «наукові» побудови оголошуються пропагандистськими й позбавленими підґрунтя.

Автор з іронією відзначає, що Прокопович намагається прикривати великодержавні інстинкти економічними аргументами, але факти свідчать протилежне: «І наведений докладчиком аргумент говорить за Україну, а не проти неї, і говорить проти росії, а не за неї». Водночас підкреслюється, що жодні диспути не здатні переконати росіян добровільно погодитися з українською незалежністю. Наприкінці звучить тверезий висновок: «Без війни, без багнетів та гармат росія не погодиться на відірвання України від неї... коли для того треба «стати на груди» – то нічого не поробиш, треба стати» [14, с. 8–10].

Ця сатирична лінія продовжується в наступній статті, де російський дискурс зображується через алегорію для підкреслення його абсурдності. Стаття «Маленький фельетон» авторства Нем-Тудо є сатиричним описом російської еміграційної дискусії про «українське питання», яке постає перед росіянами як несподівана й загрозлива реальність. У формі алегорії про «добродушних російських ведмедів», які після «сплячки» зіткнулися з «українським питанням», що нагадає «рогатину», автор висміює нездатність російських інтелектуалів осмислити українську боротьбу за незалежність. Вони намагаються «покінчити» з питанням, звинувачуючи українців у зв'язках із німцями чи заперечуючи їхню окремішність, але «українське питання» лише «усміхається» у відповідь, демонструючи свою невразливість: «Мовляв: чхаю – ergo sum!» («ergo sum» – «отже я існую» в перекладі з латини – А. К.).

Російський ліберальний дискурс, представлений постатями Мякотина й Мілюкова, зображений як лицемірний і безсилий. Вони визнають існування української нації, але намагаються применшити її значення, звинувачуючи в історичних чи зовнішніх впливах, наприклад, німецькому. Автор висміює їхні аргументи, показуючи їхню абсурдність: «Ударили: – Петлюра привел немцев. А украинский вопрос только усмехается». Ліберали зображені як такі, що біжать «за штиками», тобто схиляються до силового вирішення, попри соціалістичні чи демократичні гасла, що підкреслює їхню непослідовність. Через сатиру нівелюється ліберальний дискурс, викриваючи його як відірваний від реальності й історично неточний. Фельетон висміює їхні спроби заперечити українську ідентичність, підкреслюючи її силу та неминучість визнання, роблячи ліберальний дискурс комічним і безпорадним [12, с. 14–15].

Продовжуючи сатиричний тон, наступна публікація застосовує його вже до конкретного регіону. Стаття «Дивний край» стала іронічним коментарем до статті російського емігранта Д. Мейснера в «Последніх Новостях», де він описує Підкарпатську Русь як «удивительный край», що нібито зберігає «русскость» і є частиною «російського моря», попри українські національні змагання. Д. Мейснер стверджує, що на Підкарпатті переважає російська ідентичність, наводячи дані про 400 тисяч «русских» проти 2 тисяч «украинцев» за переписом і перевагу «Общества им. Духновича» над «Просвітою». Автор статті висміює ці твердження, указуючи на їхню наївність і відірваність від реальності, зокрема через використання Мейснером терміна «русскость», який сам по собі підриває його аргумент. Указується, що Мейснер не розуміє специфіки Підкарпаття, де «удивительный крестьянин» уже готовий протистояти москвофільським ідеям. Стаття висміює ілюзії Мейснера про росію там, де її немає, цитуючи його ж слова про «полную иллюзию того, что находишься в россии», і робить висновок, що такі погляди – лише фантазія, яка не враховує пробудження національної свідомості [3, с. 16–17].

Ця критика імперських наративів переходить до аналізу подій, де російські емігранти намагаються применшити український внесок у науку й культуру. Зокрема, у статті «Тіні минулого» описується святкування ювілею київського університету св. Володимира російськими еміграційними організаціями в Парижі 1935 року, де російський ліберальний дискурс применшував значення української національної ідентичності й унеску університету в українську науку й культуру. У статті висвітлюється зібрання, організоване російськими товариствами, такими як союз «русских адвокатов», академічна група та товариство лікарів ім. Мечникова. На цьому заході в «традиційно-академічній» атмосфері відбувається виступ професора Трахтерева, який називає місцевих студентів-українців «неповоротливими малороссами» і стверджує, що київський університет відігравав ключову роль у боротьбі з українським рухом. Автор статті критично аналізує це зібрання, указуючи на присутність «тіней минулого» – відлуння імперських наративів, які заперечують українську державність і культуру, і підкреслює іронію присутності на заході професора Зінківського, ексміністра Української Держави, який своєю участю ніби солідаризується із цими поглядами.

Російський ліберальний дискурс у статті представлений як спроба применшити українську ідентичність, зобразивши українців як частину «російського» культурного простору, та ігнорування їхнього внеску в науку й національне відродження. Це проявляється в промові Трахтерева, який звинувачує українських вихованців університету, таких як проф. Багалій, у «підривній ролі» та ворожнечі до «російської мови й народу». Автор нівелює цей дискурс, підкреслюючи його архаїчність і відірваність від реалій: «Гірко посміялася доля з людей, які не визнавали на Україні української мови: довелося їм на старості літ переучуватися... вчитися сербської». Автор також наголошує на існуванні визнаної

світом української науки, зокрема Української академії наук. Крім того, стаття відзначає економічний «київський напрямок» (die kijower Richtung), який, на відміну від московської школи, підтримував індивідуальне господарство, відображаючи українську національну ідентичність: «Глибока різниця між Московщиною з її общиною і Україною з індивідуальним господарством виявилася ... у тих економічних школах». Таким чином, автори протиставляють російському наративу факти про вагомий внесок українців у науку й культуру, підкреслюючи неспроможність імперських спроб «обрусіння» подолати українське національне життя [19, с. 2–4].

По-третє, особливу групу становили ті російські емігранти, які позиціонували себе як можливі союзники українців у боротьбі з більшовизмом. Вони робили декларативні заяви про підтримку українського руху, проте на практиці намагалися використати українське питання для зміцнення власних позицій у міжнародних дискусіях. Автори «Тризуба» уважно фіксували такі спроби й наголошували, що під маскою партнерства приховується небажання визнавати українців рівноправними суб'єктами. Цей аспект важливий для розуміння того, як «дружні» жести насправді відтворювали старі імперські схеми.

Так, у статті «З приводу одного диспуту» описується дискусія, яка відбувалася в Празі в жовтні 1926 року. Тема самого диспуту була присвячена національному питанню в Східній Європі, зокрема ролі росії та російських есерів. Автор аналізує виступи п. Гуревича, який намагався запропонувати політичну програму для народів регіону, включно з проєктом «сполучених держав Східної Європи». Стаття підкреслює, що російський ліберальний дискурс ґрунтувався на принципах демократизму й «здорового націоналізму», але часто залишався абстрактним і відірваним від реальної політичної ситуації: «Для політичної фантазії пана Гуревича немає перепон... він не має сумніву, що Східна Європа відкриється демократичними республіками». Проте автори демонструють, що такі плани є утопічними, бо на московщині зберігаються сильні монархічні та диктаторські тенденції, що робить союз демократичної України з росією неможливими: «... з усього блискучого плану п. Гуревича лишається убога фраза».

Російський ліберальний дискурс у статті показаний як непослідовний і внутрішньо розділений. Гуревич, з одного боку, виступає «на власну відповідальність», тоді як керівними органами партії ще не сформовано єдиного погляду на національне питання. Інші есери, такі як Лазарев, демонструють радикально протилежні підходи, що свідчить про внутрішній конфлікт між прогресивними й імперськими тенденціями: «Взяти б хоч Єгора Лазарева... висміюючи самоозначення народів, вимагав самостійності для своїх Чебоксар».

У дискусії також висвітлено ставлення інших учасників, особливо українців і представників Кавказу, які скептично сприймають абстрактні обіцянки росіян. Деякі промовці навіть виходили із зали на знак протесту проти нереалістичних і шовіністичних заяв. Автор підкреслював, що такі дебати, проведені «персонально» й без підтримки партій, не мають практичного значення й радше слугують вправою в красномовстві, ніж реальною політичною користю: «Мимоволі виникає сумнів щодо доцільності дебатів... які заступають тільки свої погляди» [16, с. 13–16]. Це підкреслює критичне ставлення до російського ліберального дискурсу як до декларативного, абстрактного й фактичного неефективного у вирішенні національних питань.

Переходячи до вузького контексту уваги російської преси, варто згадати статтю В. Садовського «Українська справа серед росіян», яка обговорює підвищену увагу російської еміграційної преси та політичних груп до української проблеми в еміграції на початку 1920-х років. Автор зазначає, що за останні місяці з'явилася низка публікацій у виданнях на кшталт «Возрожденіє», «Последнія Новости» й «Руль», де росіяни висловлюють свої позиції щодо України, попри відсутність значних подій в українському житті. Це, на думку В. Садовського, свідчить про визнання росіянами актуальності української справи, але з негативного боку: «... свідомість актуальності нашої справи, засвоєна тепер росіянами, полягає в тому, що вони усвідомили ту реальну небезпеку, яку ми уявляємо до них». Автор підкреслює, що така увага є увагою ворога, яка не слабнуче. Російський ліберальний дискурс у статті описується як нещирий і тактичний, де ліберали, як-от представники партії народних соціалістів чи соціалістів-революціонерів, пропонують федерацію з росією, але не визнають української незалежності повною мірою. В. Садовський указує, що ці пропозиції не спрямовані на реальне порозуміння, а слугують для зовнішньої аудиторії та внутрішньої мобілізації: «Пропозиції федерації ставились абсолютно не з тим розрахунком, що вони знайдуть відгук в українському таборі. Вони висувались для закордонної опінії». Ліберали, на кшталт Мякотина чи Чернова, зображені як такі, що залишають питання відкритим або дискусійним, але в реальності стоять на позиціях «єдиної росії».

Автори нівелюють цей дискурс, підкреслюючи його ілюзорність і політичне банкрутство російської еміграції, яка не матиме впливу на майбутні відносини. В. Садовський аргументує, що росіяни

ігнорують факти й не шукають об'єктивного розв'язання, а нав'язують свою концепцію: «Коли факти не погоджуються з їхньою концепцією, тим гірше для фактів». Він стверджує, що справжнє порозуміння можливе лише з новими силами в росії, які визнають незалежність України: «Необхідною умовою і передумовою кожного порозуміння між росією і Україною є визнання з боку росії самостійності української держави» [15, с. 6–9].

Ця тема нещирості пропозицій розвивається далі. У статті «Російська дискусія на українські теми. Федералісти з примусу – Переконаючі заяви про неминучість війни між полуднем і північчю і непереконаючі федеративні декламації» аналізувалася підвищена увага російської еміграційної преси, зокрема газети «Дні» Олександра Керенського, до національних проблем Східної Європи з акцентом на українське питання. Автор зазначає, що ця увага виникла не з доброї волі росіян, а під тиском зовнішніх факторів, таких як зростання в західноєвропейських колах ідей про розпад колишньої росії та створення незалежних держав, включаючи Україну. Росіяни, у свою чергу, стурбовані таким розкладом подій, прогнозують старі методи («пожовклі шпартгали партійних програмів») і пропонують федерацію для нової держави.

Автор наводить приклади з дискусій у «Днях», де Керенський пропонує блок державних сил на базі «історично даної нам тепер росії», а Маслов прямо говорить про неминучу війну між півднем (Україною) і північчю (росією). На думку автора статті, такі мілітаристські позиції є єдиним конкретним елементом у російських дебатах, тоді як федеративні гасла залишаються абстрактними й нещирими. Стаття закликає українців готуватися до оборони й інформувати Захід про небезпеку російського націоналізму: «Мусимо використати войовничі настрої російських політиків для того, щоб вияснити західно-європейській публічній opinio всю ту небезпеку для справи миру на сході Європи й для світового миру» [1, с. 9–12].

По-четверте, певна частина російських емігрантів намагалася займати позицію «нейтрального спостерігача», зображуючи себе об'єктивними аналітиками. Проте в їхніх текстах, попри зовнішню відстороненість, продовжували циркулювати стереотипи щодо українців. На шпальтах «Тризуба» послідовно викривалася така «нейтральність» як форма прихованої упередженості, показуючи, що справжня об'єктивність можлива лише за умови визнання українців самостійними акторами. Розгляд цього аспекту дає змогу зрозуміти, як удавана безсторонність може бути засобом легітимізації імперських наративів.

Так, у статті Олександра Шульгина «П.Н. Мілюков та національне питання» (квітень 1926) критикується позиція Павла Мілюкова в книзі «Происхождение национальности и национальные вопросы в России». О. Шульгин зазначає, що російська інтелігенція не виявляла щирого інтересу до національних прагнень неросійських народів, а симпатії були «якісь дуже неясні і дуже непевні». Сам же Мілюков спочатку підтримував українське питання в Думі, але після 1917 року відмовився від автономії, уважаючи українців «не підготованими», а в еміграції трактував український рух як результат зовнішніх впливів «Центральних держав».

У статті О. Шульгин засуджує позицію Мілюкова, що культура Київської Русі була «общерусской», уважаючи це спробою нівелювати окремішність української національної історії. Попри формальне визнання принципу права на самовизначення, Мілюков на практиці не хоче його послідовно застосовувати до України, країн Кавказу чи Балтії, висловлюючись так тільки щодо Польщі та Фінляндії. Ліберал прикривається туманними формулюваннями про «економічну єдність», «спільну оборону» та «залежність від обставин» у контексті зв'язку «частин російської імперії». Олександр Шульгин наполягає на тому, що якщо Мілюков хоче бути чесним лібералом, він має прямо сказати, чи визнає право України на незалежність: «Наш народ виявив і свідомість, і упертість в боротьбі з своїми ворогами». У свою чергу, Україна вже проявила свою національну волю й не потребує особливої уваги з боку російських політиків та інтелігенції: «Ваша горда думка 1917 року, що ми не здатні навіть до автономії, що ми потребуємо Вашої опіки, – збанкрутувала». Фактично цим текстом Олександр Шульгин не просто критикує російський лібералізм – він формує образ української нації як гідного та свідомого суб'єкта, який не потребує опіки й вимагає визнання [23, с. 2–7].

Ця критика «нейтральності» продовжується й далі, де розкриваються українофобські випадки під виглядом лібералізму. У статті «Гніваються» Олександра Лотоцького розкрито українофобські випадки російської еміграційної преси в особі Діонео – псевдоніма Ісаака Шкловського, публіциста й етнографа. О. Лотоцький на цьому прикладі викриває глибинну природу національного шовінізму, який у реаліях замаскований під ліберальну риторику. Московський світогляд, на думку автора, проти українського права на національне самовизначення й «не хоче послідовно визнати цієї засади щодо народу українського», підкреслюючи, що «погодити ці два погляди в компромісовому рішенні – неможливо».

У статті Діонео подається українофобні наративи, зокрема з якоїсь причини автор звинувачує Симона Петлюру в «гонінні на російську культуру» та висміює сучасну українську мову як «волапюк галицьких інтелігентів». О. Лотоцький, звичайно, нівелює такі тези й фактично доводить, що російська еліта не готова сприйняти українську національну самостійність без зневаги, маніпуляцій і наклепів: «... в своїй безоглядній нехоті до українського незалежницького руху він (росіянин – А. К.) не спиняється і перед ганебним наклепом, щоб очернити пам'ять українського патріота» [10, с. 8–13].

Такі випадки в журналі розвінчування міфів про «російських лібералів» траплялись неодноразово. У статті з красномовною назвою «Ніяких ілюзій» автор під псевдонімом «Самовидець» навіть написав такий вступ: «Є відома в Європі приказка: пошкреби росіянина – знайдеш татарина. Ми можемо ту ж приказку переробити, відповідно до теперішніх обставин: пошкреби російського демократа чи навіть соціяліста, то зустрінеш централіста, імперіяліста й шовініста». Автор статті пише це в контексті дебатів, присвячених українському питанню в «Русском доме» в Празі в листопаді 1926 року. Центральною фігурою в цьому плані є історик Мякотин, який, прикриваючись «науковою безсторонністю» (його науковий інтерес – історія української гетьманщини), фактично заперечує право українців на державність, називаючи прагнення до самостійності «національним максималізмом», а український рух – проявом «ненависті до росії». Мякотин також з різних причин відокремлює Харківщину, Кубань, Крим і «Новоросію» (губернії над Чорним морем) від України. Цікаво, що до виступу Мякотина був виступ російського «ес-ера Гуревича», згаданого вище, у якому він допускав право народів на відокремлення, що, у свою чергу, викликало суттєвий негатив у кругах російської еміграції. «Яке він має право роздавати росію всяким хахлам та іншим іногородцям», – такі заяви лунали в присутніх росіян.

У виступі самого Мякотина далі йдуть різні «історичні довідки»: про Богдана Хмельницького, який «піддався Московському цареві, зрікся права на самостійність...»; про Центральну Раду, яка «почала виставляти себе за українське національне правительство»; про «жидівські погроми» за часів Директорії як результат «українського шовінізму»; про більшовиків як «своїх людей» на території УРСР. Повна зала росіян, за словами автора, дружно плескала в долоні виступу Мякотина.

Українці, присутні на дебатах, різко виступили проти маніпуляцій Мякотина, але після образливих заяв, зокрема про «жидівську кров» від «жида з Полтавщини» Троцького, покинули залу на знак протесту. Автор статті підкреслює марність діалогу з росіянами, стверджуючи, що єдина «спільна мова» з ними – це «мова гармат і кулеметів». Він закликає українців до політичної непоступливості й мобілізації, наголошуючи: «Гартуймо далі свої характери, будьмо непримирені і тоді ніякі загрози не страшні нам. Ніяких ілюзій» [17, с. 6–11].

У статті «Фантастичні мрії» В. Гнатович розкриває абсурдність і расизм російської еміграції, яка, попри поразку в громадянській війні, не відмовилася від імперських претензій на Україну. Аналізуючи книгу А. Царинного «Украинское движение» з передмовою князя Волконського, автор висвітлює страх росіян перед українським рухом, який вони намагалися дискредитувати через расові теорії, антисемітизм і звинувачення в змові з «іудеями» чи «темними силами». В. Гнатович підкреслює, що ці спроби «одурити хахла» обіцянками самостійності мали на меті використати українців проти більшовиків, щоб потім відновити імперське правління.

Попри ворожу пропаганду, В. Гнатович наголошує на моральній силі українського народу, яка викликає в росіян «гадюче безсилля» [2, с. 15–18]. Стаття формує образ української нації як такої, що вселяє страх і повагу навіть у ворогів, підкреслюючи їхню стурбованість силою українського національного відродження й неспроможність зупинити його імперськими наративами.

Подібна лінія критики переходить до аналізу реакцій на ключові події. Так, у статті «Короткий перегляд головніших статтів російської преси з приводу смерті С.В. Петлюри» автор проводить детальний огляд того, як російська еміграційна преса висвітлювала смерть Симона Петлюри, водночас показуючи суперечливість російського ліберального дискурсу щодо української національної постаті. З одного боку, видання на кшталт «Русь» або «Слово» прагнули принизити роль Петлюри, представляючи його «гарячим ворогом всякого антисемітизму», але водночас констатували, що «події йшли повз нього і на думку автора його режим самий юдофільський з усіх некоммуністичних був одночасно самим погромним».

Російський ліберальний дискурс, як показує стаття, характеризується внутрішньою невизначеністю й подвійністю оцінок: з одного боку, Петлюру критикують за «злочини» та «провінційність» його оточення, з іншого – змушені визнавати його державницькі таланти й вплив на маси, адже навіть автори, що негативно ставляться до нього, мимоволі констатують «велетня духу» [11, с. 25–29]. Таким чином, стаття висвітлює, як російський ліберальний дискурс постає інструментом маніпуляції, але через власні суперечності й об'єктивні обставини українська постать усе одно проявляється як сильний і самостійний історичний суб'єкт.

На завершення цього аспекту варто згадати три статті Миколи Литвицького під загальною назвою «Проблема української державності й російське видавництво «Єдинство» в Празі», де розкривається полеміка з російським еміграційним видавництвом «Єдинство» та одним із його авторів Петром Біциллі, який заперечує існування української нації, уважаючи її «мертвою» чи штучно створеною «українізаторами».

У першій статті автор зосереджується на загальному контексті активності російської еміграції щодо українського питання й аналізу концепції Біциллі, який заперечує існування української нації. Дискурс через статті Біциллі, Волконського, Лаппо, Мякотіна стверджує, що українська нація є або «мертвою», або штучно створеною «українізаторами». Російські ліберали пропонують ідею «уговора» (порозуміння) між росіянами й українцями, але насправді прагнуть відновлення імперської єдності під виглядом антибільшовицької боротьби. М. Литвицький спростовує це, зазначаючи, що українська нація не мертва, а перебуває в стані «летаргії» через 263 роки російського панування. Автор також порівнює українське відродження з польським (на прикладі Тадеуша Костюшка), підкреслюючи, що боротьба Петлюри є проявом національної свідомості, а не штучним «воскресінням» [7, с. 5–12].

Друга стаття поглиблює аналіз концепції Біциллі, фокусуючись на культурологічному вимірі. Біциллі вважає, що нові нації, включно з українською, «обіднують культуру», вступаючи в «стадію цивілізації» без належної національної традиції. Біциллі стверджує, що лише старі нації з віковою традицією мають право на державність, а молоді нації, як українська, приречені на «застій» та «оскудніє духа». М. Литвицький нівелює такі аргументи, доводячи, що українська культура розвивалася попри утиски, від княжої доби до Могилянської академії, яка «мало чим відрізнялася від тогочасних західно-європейських університетів». Автор підкреслює демократичний характер української традиції (приклад – Запорізька Січ) на протигагу московській деспотії. М. Литвицький наголошує на загальній місії українців як «форпосту» Європи: «Об Київ, як об державно-політичний центр не раз розбивалися ці орди». Він звинувачує Біциллі в змішуванні культури та політики, ігноруванні умов, які гальмували український розвиток, маючи на увазі російські утиски, і протиставляє російську культуру, яка «была связана с общерусской государственностью», українській, яка виростала з народу [8, с. 12–17].

Третя стаття фактично підсумовує аргументи, критикуючи запропоновану Біциллі концепцію «регіоналізму» як альтернативу «єдиній росії». Ідея росіянина полягає в «союзі областей» замість єдиної держави. Ця ідея видається демократичною, але насправді зберігає імперський підхід, пропонуючи децентралізацію без визнання національної окремішності українців. М. Литвицький, у свою чергу, називає таку концепцію «мертвонародженою» через змішування політики та культури. Він порівнює росію з демократичними моделями країн, які базуються на добровільній згоді, а не примусі, як росія: «Це класична країна сухого догматизму, державницької самозарозумілості, культурного еkleктизму та політичного деспотизму». Автор критикує пропаганду «Єдинства» як таку, що зміцнює більшовицький режим, підриваючи віру в демократію: «Для борця за ідеали демократії – це зрадницька робота в користь свого супротивника». Він підкреслює, що українська нація, борючись за державність, виконує місію демократії: «Своє відродження вона ставить у тісний зв'язок зі своєю історичною місією – ролі демократії в її змаганні зі східною деспотією» [9, с. 7–12].

Наприкінці викладу основного матеріалу варто зазначити, що аналіз російського ліберального дискурсу в тижневику «Тризуб» знаходить прямі паралелі в сучасних дискусіях про «хороших росіян». У міжвоєнний період автори «Тризуба» викривали тактики російських емігрантів, які ігнорували українське питання, применшували його значення, чи використовували як інструмент для зміцнення ідеї «єдиної росії». Схожі тенденції простежуються в сучасних статтях, зокрема Олега Покальчука, який застерігає, що образ «хорошого росіянина» – це свідомо маніпуляція, спрямована на дестабілізацію України через гуманітарні чи інформаційні канали, приховуючи імперське мислення [13].

Сучасний аналіз, як у матеріалі Насті Захаревич, продовжує критику авторів «Тризуба», розвінчуючи міф про «хороших росіян» як жертв режиму. Авторка підкреслює, що антипутінська позиція російських лібералів рідко супроводжується визнанням української суб'єктності чи відповідальністю за імперську спадщину. Як і в «Тризубі», сучасні автори вказують на спроби росіян відсунути українців на периферію, зводячи війну до «помсти путіна» й уникаючи розмови про колективну відповідальність, що відтворює колоніальний підхід [5].

Стаття «Хто такі 'хороші росіяни' і що нам із ними робити?», інтерв'ю дослідника Данила Судина, публікація політика Олега Дунди акцентують, що поділ росіян на «хороших» і «поганих» – ілюзія з історичним корінням, яка маскує імперське гноблення під гуманізмом. Як і в «Тризубі», сучасні інтелектуали наголошують, що й російські опозиціонери мислять у парадигмі «великої імперії», не визнаючи права України на самовизначення [4; 18; 20]. Антиколоніальний підхід вимагає в цій проблематиці

деколонізації російської ідентичності, відкидаючи компроміси з «лібералами», що резонує з безкомпромісною позицією «Тризуба» щодо російського ліберального дискурсу.

Отже, аналіз критики російського ліберального дискурсу на сторінках «Тризуба» демонструє, як українська еміграційна преса не лише протистояла імперським нарративам, а й активно формувала позитивний образ України як самостійної, культурно багатой та політично зрілої нації. Через викриття тактик ігнорування, умовного визнання, удаваного союзництва та прихованої упередженості автори журналу доводили, що російський лібералізм – це часто лише маска для колоніалізму, яка не здатна на справжнє визнання української суб'єктності. Ці історичні дискусії не втратили актуальності: сучасні «хороші руські» відтворюють ті самі патерни, змушуючи українців до постійної пильності й мобілізації. У підсумку досвід «Тризуба» вчить, що справжня деколонізація можлива лише через повний розрив з імперськими ілюзіями, де Україна виступає не як периферія, а як центральний актор власної історії.

Переосмислюючи ці уроки в контексті нинішньої війни, стає зрозуміло, що виклик «хороших руських» – це не лише моральна дилема, а й стратегічна загроза для українського національного образу. Лише через послідовну критику та самоутвердження Україна може перетворити історичні поразки на основу для майбутньої перемоги, де визнання суб'єктності стає не поступкою, а аксіомою. Спадщина «Тризуба» залишається в цьому контексті дороговказом, нагадуючи: будь-який компроміс з імперією загрожує втратою власного голосу та незалежності.

Література:

1. В.С. З життя й політики: російська дискусія на українські теми. *Тризуб*. 1930. Ч. 27 (235). С. 9–12.
2. Гнатович В. Фантастичні мрії. *Тризуб*. 1926. Ч. 24. С. 15–18.
3. Дивний край. *Тризуб*. 1932. Ч. 41 (349). С. 16–17.
4. Дунда О. Про «хороших руських». *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3512638-pro-horosih-ruskih.html> (дата звернення: 04.08.2025).
5. Захаревич Н. Що не так із «хорошими росіянами». *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/212074/2023-06-04-shcho-ne-tak-iz-khoroshymu-rosiyanamy/> (дата звернення: 04.08.2025).
6. Левицький М. Політичне шулерство. *Тризуб*. 1925. Ч. 6. С. 18–19.
7. Литвицький М. Проблема української державності і російське видавництво «Єдинство» в Празі. *Тризуб*. 1930. Ч. 41 (249). С. 5–12.
8. Литвицький М. Проблема української державності і російське видавництво «Єдинство» в Празі. *Тризуб*. 1930. Ч. 42 (250). С. 12–17.
9. Литвицький М. Проблема української державності і російське видавництво «Єдинство» в Празі. *Тризуб*. 1930. Ч. 43 (251). С. 7–12.
10. Лотоцький О. Гніваються. *Тризуб*. 1926. Ч. 42. С. 8–13.
11. М.С. Короткий перегляд головніших статтів російської преси з приводу смерти С.В. Петлюри. *Тризуб*. 1926. Ч. 42. С. 25–29.
12. Нем-Тудо. Маленький фельетон: «Українській вопрос». *Тризуб*. 1927. Ч. 11 (69). С. 14–15
13. Покальчук О. Чому «хороші руські» – це спецоперація ворога. *Universum*. URL: <https://universum.lviv.ua/data/magarticles/files/3119.pdf> (дата звернення: 04.08.2025).
14. Романа В. Нерви не витримують. *Тризуб*. 1926. Ч. 58. С. 8–10.
15. Садовський В. Українська справа серед росіян. *Тризуб*. 1927. Ч. 1 (59). С. 6–9.
16. Самовидець. З приводу одного диспуту: Лист з Праги. *Тризуб*. 1926. Ч. 51. С. 13–16.
17. Самовидець. Ніяких ілюзій. *Тризуб*. 1926. Ч. 54. С. 6–11.
18. Судин Д. Як зростав російський імперіалізм. Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu-denatsifikatsiia-rosiyi-danilo-sudin/> (дата звернення: 04.08.2025).
19. С. Ч. Тіни минулого. *Тризуб*. 1935. Ч. 43 (497). С. 2–4.
20. Хто такі «хороші росіяни» і що нам із ними робити? *Media Vista*. URL: <https://mediavista.com.ua/archives/4838> (дата звернення: 04.08.2025).
21. Шандрюк П. За Русь святу! *Тризуб*. 1938. Ч. 48–49 (648–649). С. 14–17.
22. Шульгин О. Дві тези: до російської дискусії в українській справі. *Тризуб*. 1927. Ч. 10 (68). С. 4–7.
23. Шульгин О. П.Н. Мілюков та національне питання. *Тризуб*. 1926. Ч. 28. С. 2–7.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.09.2025

Дата публікації: 28.11.2025